

Ми гадаємо, що процес поширення англiцизмiв є вже незворотнiм, тому ми схильнi до думки про бiльший його позитивний, нiж негативний вплив на нашу культуру та самовизначення громадян. Потрiбно прийняти поширення англiцизмiв як явище навколо нас i спокiйно крокувати в ногу з часом, вважаючи англiцизми своїми друзями, а не ворогами.

Список використаних джерел:

1. Бережницька Х.Б. Молодіжний сленг як своєрідний засіб вербалізації явищ буття. *Студентські наукові записки. Серія «Філологічна»*. Острог: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2011. Вип. 4. 236 с.
2. Грибовий П.М. Український молодіжний сленг як лінгвокультурний феномен. *Компаративні дослідження слов'янських мов*. 2010. Вип. 11, С. 34–37.
3. Мартос С.А. Молодіжний сленг: міф чи реальність? *Культура слова*. 2003. Вип. 62, С. 39–44.
4. Юшук І.П. Запозичення з англійської мови. Українська мова: Підручник. 3-є видання. К.: Либідь, 2006. С. 209.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-279-4-65>

Мартиненко О. П.

*кандидат філософських наук,
докторант кафедри філософії та культурології,
Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича*

Войтюк І. В.

*кандидат філософських наук,
доцент кафедри культурології,
Національний університет біоресурсів і природокористування України*

БІНАРНІ СХЕМИ В ТЕОРІЯХ КОМУНІКАЦІЇ: ЯКІСНИЙ ТА КІЛЬКІСНИЙ ПІДХОДИ

Філософія, аналізуючи комунікацію, практично ніколи не розглядає її як суто обмін інформаційними повідомленнями або як спілкування на рівні побутової мови. Зокрема, Е. Касірер тлумачить форми культури – науку, релігію, мистецтво, мову, міф, – як символічні, і цим перетворює їх на комунікативних посередників, що уможливають комунікацію [3, с. 169-170]. Для пізнього Л. Вітгенштайна комунікативним

посередником – ситуацією, в якій народжується і яку обслуговує мова, – стали «мовні ігри». Комунікацію в філософії можуть уособлювати економічні обміни (Ж. Бодрійяр), трансляція міфів (К. Леві-Строс), діалог з Іншим (М. Бубер), мертві пам'ятники і тексти культури (Ю. Лотман) тощо. Комунікативну філософію цікавлять смисли – передача їх повноти та змістовності у повідомленні. Це різнить її з комунікативістикою інформаційного кштибу, де спосіб передачі змісту повідомлення інтересує дослідників суто з технічного боку. Філософський якісний спосіб аналізу повідомлень став характерною візитівкою гуманітарних наук. На жаль, окрім «плюсів»¹ цього підходу вони також отримали в спадок «прокляття метафізики»².

Спроба ввести проблему комунікації у гуманітарний науковий дискурс, створити «теорію комунікації» не увінчалася успіхом в ХХ столітті³. Нині ситуація ненабагато краще. Але проблема смислу від цього не втратила гостроти, через що філософське осмислення проблеми комунікації продовжує зберігати актуальність.

Історично склалося так, що, незважаючи на безумовну першість гуманітарних наук у вивченні проблеми комунікації, популяризація її відбулася завдяки дослідженням у галузі інформатики та кібернетики. Кількісний підхід⁴ в осмисленні якісного стану системи як трансляції і обміну інформацією математиків К. Шеннона та Н. Вінера призвів до появи теорії комунікації у точних науках⁵. В ній, зокрема, було презентоване уявлення про двійкове числення як засіб машинної комунікації. Зважаючи на бурхливий ріст науки і техніки, цій теорії була забезпечена дорога до успіху.

Тріумф ідей К. Шеннона і Н. Вінера виніс на гору суспільного інтересу гуманітарні дисципліни, що традиційно мали справу із комунікацією: філософію, семіотику, соціологію, філологію, психологію і саму головну серед них – лінгвістику. Саме з цією дисципліною

¹ Метафізика – джерело пояснюючих схем, що є репрезентантами реальності.

² Метафізична реальність рідко коли витримує зіткнення з дійсністю.

³ Зокрема, Р. Крейг у 1997 році писав: «Теорія комунікації надзвичайно багата ідеями, які осідають у позначених нею межах; Нещодавно з'явилися нові блискучі теоретичні роботи з комунікації. Проте я стверджую, що незважаючи на давнє коріння і зростаючу кількість тлумачень, теорії комунікації як чітко визначеної галузі знання поки що не існує» [2, с. 72].

⁴ Інформацію стало можливим вимірювати в кількісному показнику – «бітові». Клод Шеннон вперше використав слово «bit» для позначення елементарної одиниці кількості інформації у статті «Математична теорія зв'язку». Походження цього слова він приписував Джону Тьюкі, який використовував скорочення «bit» замість слів «binary digit».

⁵ Нині їх прийнято називати «інформаційними теоріями комунікації».

пов'язаний так званий «лінгвістичний поворот» у філософії і соціальній теорії, наслідком якого стала поява найбільш грандіозного і амбіційного проекту у гуманітарних науках – структуралізму [5]. З легкої руки структуралістів лінгвісти Ф. де Соссюр та Р. Якобсон перетворилися на філософів і теоретиків культури. Загалом, характерною особливістю розвитку структуралізму стала філософізація філології, теорії літератури, мовознавства тощо. Лінгвістичні та філологічні терміни – лексема, фонема, метафора, метонімія, синтагма, бінарна опозиція, наратив, дискурс – завдяки структуралізму стали звичним явищем у філософських текстах.

Структуралізм виник на основі осмислення бінарної опозиції як базової структури не тільки мови, але і культури. Засновник структуралізму К. Леві-Строс перетворив лінгвістичний термін «бінарна опозиція» на основний елемент своєї концепції: «За Леві-Стросом утворення концептуальних категорій (понять. – *І.Я.*) усередині мови було суттю смислотворення, а серце цього процесу становила структура, яку він називав бінарною опозицією (курсив мій. – *О.П.*). Бінарна опозиція – система двох взаємопов'язаних категорій, що у чистому вигляді становить суть світу» [4, с. 116].

В. Іванов, аналізуючи творчий шлях Р. Якобсона, зауважує, що термін «бінарні опозиції» з'явилися завдяки філософу Є. Трубецькому, як «привативні опозиції», і були спочатку суто «технічним терміном». Р. Якобсон побачив у бінаризмі велике відкриття: «Бінарні опозиції складають первинну структуру мислення і існують усередині мови як найбільш «природний» код, перше, що засвоює дитина (так/ні, чорне/біле, мати/батько. – *В.І.*). Бінаризм обґрунтовувався як аналітичний інструмент... основним завданням було дослідження структур системи фонем... Але в середині 30-х років Якобсон виразно виявляє двійкове протиставлення звукових ознак як те, що лежить в основі кожної системи» [1, с. 14]. Розвиваючи цю думку, К. Леві-Строс приходить до висновку, що бінарні опозиції слугують справі народження смислу⁶ [4, с. 117].

Розрізнення сторін – те, що сприяє смислоутворенню. Головне джерело смислів – культура. Вона також джерело усіх бінарних опозицій. Культурі протистоїть природа, яка за своїм характером є більш величною та неосягненою. Незбагненність природи має свої наслідки у справі творення смислу – появу аномалій, які в бінарній системі ординат не піддаються визначенню. Це існування об'єктів, що містять ознаки,

⁶ Смысл – те, що різнить кількісні і якісні уявлення про повідомлення. У цьому принципова різниця в трансляції проблеми комунікації в точних і гуманітарних науках.

виражені тою чи тою бінарною опозицією. Наприклад, існування гермафродиту є такою аномалією, так як знімає суперечність опозиції чоловік/жінка. Способом пояснення аномалії у культурі стають табу та міф. Перший забороняє аномалію, другий робить синкретизм у явищах прийнятним через введення посередника та структурування бінарних опозицій. Ці структури мають, безумовно, ціннісний характер, володіють усіма ознаками ієрархії, лежать в глибині більш простих бінарних відношень. Прикладом такої сталої бінарної структури в нашій культурі, зазначає І. Яковлев, є, зокрема, опозиція релігія / наука [там само, с. 124].

У підсумку зазначимо, що і в інформаційних теоріях, і структуралізмі мова йде про двійковий конструкт у передачі повідомлення, але спосіб його застосування кардинально відмінний. В першому випадку він відверто кількісний, в другому – якісний. Складається об'єктивне враження штучності такого поділу, адже, не зважаючи на градацію цієї відмінності у точних і гуманітарних науках, ми все одно маємо справу з повідомленням, що іманентно містить і смисл, і інформацію. Можливо саме це відчуття стало причиною появи постструктуралізму з його бажанням виходу за межі бінарних схем.

Список використаних джерел:

1. Иванов В.В. Лингвистический путь Романа Якобсона. *Р. Якобсон. Избранные работы* / сост. и общая ред. доктора филологических наук В.А. Звегинцева. Москва : Прогресс, 1985. С. 5-30.
2. Крейг Р. Теория коммуникации как область знания. *Компаративистика III. Альманах сравнительных социогуманитарных исследований*. 2003. № 3. С. 72-126.
3. Назарчук А.В. Теория коммуникации в современной философии. Москва : Прогресс-Традиция, 2009. 320 с.
4. Яковлев И.П. Основы теории коммуникации : Учебное пособие. Санкт Петербург : Институт управления и экономики, 2001. 230 с.
5. Rabaté J.-M. Introduction 2003: Are you History? *Jean-Michel Rabaté / J. Sturrock. Structuralism*. Oxford, etc. : Blackwell Publishing, 2003. P. 1-16.